

Josef Kajetán Tyl (1808 – 1856): Strakonický dudák aneb Hody divých žen (1847)
Národní báchorka se zpěvy o třech dějstvích

I. Beletristický text:

A. Literární druh a žánr, literárněhistorický kontext, umělecký směr / tvůrčí skupina, údaje o autorovi ve vztahu k dílu;

B. 1. Doba a místo (děje);

2. Kompozice;

3. Hlavní postavy a jejich charakteristika;

4. Námět, témata, hlavní motivy;

C. Jazykové zvláštnosti a kulturní souvislosti;

(1) ŠAVLIČKA: Pro holku bys věšel hlavu jako zmoklý kapoun? Škoda, že neznáš nějakou onačejší muziku než ty dudy, mohl bys rovnou do světa a vydělávat peníze; potom bys neměl s láskou žádných hořkostí. Peníze dokážou, nač si jen pomyslíš. Kdo má cvoky, podepírá boky. (...)

(2) ŠVANDA: (...) Já utekl z hospody, protože ti musím něco říci. (...)

DOROTKA: Copak je to?

ŠVANDA: Já vím, jak dostanu peníze! (...) Dorotko, za několik neděl budeme svoji!

DOROTKA: Za několik neděl? I ty jemináčku – ach, ty můj zlatý Švando z Blatí! Mne už beztoho všechno mrzí; tatínek pořád hubuje, a já na tebe nemohu zapomenout; budu na tebe myslit snad ještě v černém hrobě. – A jak to dokážeš?

ŠVANDA: Rychle mne obejmi, Dorotko, a uhlídáš ten důkaz. (...)

Trnka s ručnicí na rameně. Předešli.

TRNKA: Tchoř je v komoře! – I prach do luňáka, půjdete-li pak od sebe? Nedáte si pokoje ani o božím polední? Kolikrát ti mám říkat, ty parohatý dudáku, abys mi za holkou nelezl? Budeš tak dlouho dělat, až ti vsolím do lýtek hrst broků. (...)

ŠVANDA: Nechte si povědět, strýčku Trnků –

DOROTKA: Ano, tatínku, nechte si povědět; jak to teď vypadá –

TRNKA: Ticho! Já bych si z toho nic nedělal, že ani otce ani matky... neznáš. Já bych nedbal na lidské řeči, jen kdybys měl do čeho kousat. Kdybys byl aspoň pacholkem u koní, a třeba jen tím pastýřem, jako býval tvůj nevlastní otec, abys měl krajíc jistého chleba -

DOROTKA: Ale počkejte, tatínku... (...) Švanda dostane peníze.

ŠVANDA: Tisíce – aha! Teď byste rád věděl, kam sýkora nosem sedá.

DOROTKA: Slyšíte, tatínku? A za dvě neděle máme svatbu. Já dostanu novou sukni, vid', a novou šněrovačku -

TRNKA: Ale ty poblázněná pěnkavo! Kdepak by vzal ten chudák peníze? Rodičů nemá, přátel nemá, vydělat si je neumí –

ŠVANDA: Kdož to ví? - a jen abyste o tom věděl – já jdu do světa!

DOROTKA: Do světa? Švando, co ti napadá? Jakpak bude potom za osm dní svatba? Svět je bůhví jak veliký - toť se do té doby nevrátíš?

ŠVANDA: Tedy musíš trochu čekat; já si také dám srdce na zámeček. (...)

TRNKA: I ty pomámený strakapoune! Jsi tak hloupý nebo se tak staviš? (*Opravdově*) Teď se vydělávají peníze tuhle tím (*ukáže na čelo*) a tuhle tím (*ukáže ruce*) - ale dudy? (...) Jdi si, jdi, ale do mého revíru mi nepáchni, dokud nebudeš mít na stole dva plné talíře - a kdyby to bylo třeba v ovčáckém baráku! (...)

(3) VOCILKA: Ono se to vlastně také sluší. Každý slavný muž má svého sekretáře, komorníka, důvěrníka - nebo jak ho chce titulovat - a takový člověk je pro něj právě dobrodíní.

ŠVANDA: Tak? Já si pomáhal posud sám, nebo jsem si vydlužil číšníka z hospody; arcíže mě to všechno dřelo - jak se mi zdá.

VOCILKA: No, to si mohu myslit! Číšníci - to je krásná čeládka! To jsou pobertové! Ale to všechno přestane, když budu já u vás. A jak užijete života! - beze všech starostí. Já se vám budu starat o cesty, o koncerty, o kasu - o všechno. Uvidíte, že vám bude při tom tuze lehké.

ŠVANDA: nu, když myslíte - můžete u mne zůstat; alespoň se mi nebude tak stejskat.

VOCILKA: Oh - milostpane - poníženě ruku líbám.

ŠVANDA: Ale jste poctivý člověk?

VOCILKA: Já - ty jemináčku. jak mě tu vidíte - samá poctivost; kdybyste mě krájel - samá poctivost - a kdybyste mi chtěl milostivě tykat, já bych se neznal pýchou.

ŠVANDA: I pro mne - ale jak pak vám říkají?

VOCILKA: Pantaleon Vocilka.

ŠVANDA: Hezké jméno.

VOCILKA: Já mu dělám také čest.

ŠVANDA: Tedy, milý Vocilko, jak povídám, můžeš u mne zůstat; ale - co za to?

VOCILKA: Ah, ah - kdo pak mluví o takových maličkostech! Mně tu je více o čest, a také vím, že nebudete nikdy koukat na nějakou hrst dukátů, kdyby dostávala moje kapsa souchotiny. Co pak vám to udělá? Za pár let máte miliony. (...)

(4) DOROTKA: Ty, Švando, ten tvůj sekretář se mi nelíbí.

ŠVANDA: I jdi, blázínku, to se ti něco zdá. On je od kosti dobrá duše - ale ty nejsi zvyklá velkému světu - a my, co jsme umělci a páni - víš, my máme docela jiné oči než obyčejný lid. (...)

DOROTKA: No, teď toho nechme, teď je všechno dobře, teď jsme pohromadě, teď vezmeme tisíce a půjdeme domů.

VOCILKA: I ty sojko!

ŠVANDA: Tisíce? Milá Dorotko, o tisících nevím ještě nic.

DOROTKA: No, jen když to jsou sta. Já si z toho moc nedělám.

ŠVANDA: Holečku, já nemám ještě nic.

DOROTKA: Nic?

ŠVANDA: To jest - peněz jsem vydělal už dost; ale to se ti sesype všude podivných lidí, ten je muzikant, ten je komediant, ten chce to, ten ono - pak jsem musil dávat traktace - a tak mi všechny peníze zas vylítaly!

DOROTKA: Ale Švando! (...)

(5) MIKULI: Právě přicházím z královského paláce. V patách za mnou přijde pro tebe dvořenin, aby ses dostavil k naší princezně. (*Odejde.*)

VOCILKA: Šlaka, na princeznu jsme docela zapomněli!

DOROTKA: K princezně? Jaká princezna?

ŠVANDA: Oh, holečku - to bude teď moje denní společnost.

II. Nebeletristický text:

A. Funkční styl, obsah, účel, vztah k prvnímu textu;

B. Jazykové apod. zvláštnosti.

Označení **rodinný film** má v českém jazyce dva možné významy. V prvním z nich je pojem „rodinný film“ vhodný pro celou rodinu (například může místy obsahovat motivy či humor určený dospělému divákovi). Intelektuálové sice často možná ohrnou nosík, ale současné americké animáky pro celou rodinu mají něco do sebe. Minimálně je u nich legrace. A všimněte si, že dnes už spíš nežli z knížek spoluvytvářejí rodinný humor hlášky z filmů nebo oblíbených seriálů. V r. 2012 celovečerní koprodukční rodinný snímek *Modrý tygr* režiséra a producenta Petra Oukropce získal na Mezinárodním festivalu dětských filmů Kinodiseea v Bukurešti hlavní cenu za nejlepší film. Po ceně na festivalu v norském městě Kristiansand je to další z řady ocenění mezinárodně úspěšného projektu, oznámila mluvčí tohoto projektu Klára Mixová.

Druhý text je příklad osvětové publicistiky. Najděte ista, ze kterých je nejvíc zřejmé, že autor myslí na laického čtenáře. Objasněte obsahový vztah mezi oběma texty.

JOSEF KAJETÁN TYL (1808 – 1856): rodák z Kutné Hory, divadelník/dramatik, prozaik a novinář. Vydával první český společenský časopis *Květy* (vychází dodnes). Jako divadelník byl polemickým kolegou Máchovým, působil v českých představeních ve Stavovském divadle, patřil mezi významné aktivisty české revoluce 1848 – 1849, po porážce revoluce musel odejít s kočovným divadlem na venkov, na jevišti hrál naposledy v životě v Českých Budějovicích, zemřel v Plzni.

Řídil zásadou, že aby obrozenecké divadlo plnilo svůj účel, musí nejen zprostředkovávat hodnotné ideje, ale musí tak činit všeobecně srozumitelnou a atraktivní formou, která oslovuje nejširší veřejnost (v tom se ocital ve sporu s mnohostranně výlučným Máchou). Tyl tedy spojoval **romantismus** s měšťanský nekonfliktním přechodovým slohem **biedermeierem**.

Komedie *Fidlovačka* (fraškovitá veselohra si dělá legraci z módního němčení mezi Pražany, ale obsahuje také lyrickou píseň *Kde domov můj* – od 1918 československou a od 1990 rovněž českou hymnu), *Paní Marjánka, matka pluku* (z vojenského života), historické hry *Krvavé křtiny čili Drahomíra a její synové*, *Jan Hus*, *Žižka z Trocnova*, *Kutnohorští havíři* (o vzpouře utiskovaných horníků na konci 15. století), pohádková hra pro všechny generace **Strakonický dudák**: mladý dudák Švanda z jihočeské vesnice, utajený syn lesní ženy Rosavy, vyrazí do světa vydělat muzikou peníze, aby si mohl vzít Dorotku, dceru hajného, ale natolik se ve velkém světě plném ziskuchtivosti a samolibosti zaplete, že – s přispěním záludného českého světoběžníka Vocilky – málem přijde o život a zachrání jej až matčina láskyplná pomoc a návrat do rodné vsi. Hra (premiérována 1847 ve Stavovském divadle) měla fenomenální úspěch, dodnes je to – spolu s *Lucernou* od Aloise Jiráska a *Maryšou* od bratří Mrštíků – nejpopulárnější česká divadelní hra, zaujala už velkorysou výpravou, ovšem základem je myšlenkové poselství, mj. polemizující s Máchou: i zde je matkou Příroda, ale názorně personifikovaná v Rosavě (které pomáhají víly v čele s Lesanou), Švandův kraj je jasně geograficky a folklorně určen (Strakonicko), z pomýleného osamění, které Švandu přivedlo až na popraviště, vysvobozuje nezištná dívčina a matčina láska, smolařský hrdina najde konečné útočiště v srdečné venkovské pospolitosti (Kalafuna se ženou Kordulou aj.),